Koncepce Ústavu historie FF UK

Preambule

„The Past is a Foreign country“ L. P. Hartley, 1953

Minulost je cizí země. V hlubokém poznání nám vzdáleného a vzdalujícího se spočívá jedinečnost kritické historické vědy i univerzitní výuky tohoto oboru. Historiografie nás učí kriticky rozumět i racionalitě nebo posloupnosti jevů, jež jsou nám z hlediska našeho dnešního uvažování cizí – a tak rozšiřuje nejen naše poznání, ale obecně naši schopnost myslet. Rozumět jinakosti dějin tak krom jiného znamená chápat podmíněnost naší současnosti a uvědomovat si její nesamozřejmost. Historie, jak ji chceme rozumět a učit na FF UK, tak není jen praktickým nástrojem ke kritické analýze jednotlivých dějinných epoch, procesů a událostí, k zachování kolektivní paměti a k udržování k tomu vzniklých institucí od archivů až po muzea. Je způsobem rozumění a myšlení, jenž obohacuje a aktivně působí proti zplošťování naší žité reality. Právě v tom spatřuji nejvlastnější smysl historického poznání a jeho předávání jak budoucím profesionálům, tak i širší veřejnosti.

Nově zakládaný Ústav historie na FF UK (dále ÚH) by měl tvůrčím způsobem navázat na zdejší bohatou tradici historické vědy a vzdělávání v oboru historie. Může využít kompetencí špičkových vědců a vědkyň i pedagogů a pedagožek, kteří jsou schopni pokrývat širokou škálu historických období (od raného středověku až po soudobé dějiny), geografických kontextů (od národních a středoevropských dějin až po dějiny v globálních kontextech) a historiografických perspektiv (od politických přes hospodářské, sociální a kulturní dějiny až po public history). Poslání integrace tří pracovišť do jednoho ústavu spatřuji v propojení tohoto potenciálu, tj. tematické a metodologické plurality, jež je v rámci českých univerzit jedinečná, se soudobými impulzy v historické vědě a příbuzných oborech.

Dědictví minulosti: české a obecné dějiny

„V mém chápání vývoje mění se cíle, mění se smysl českého národně kulturního snažení podle ideálů, jež vnesly do života českého duchovní dominanty jednotlivých období evropských […]. Rozhodující vliv Evropy v souvislostech a modalitách vyložených je mi, zavírám, hlavním, daleko nejdůležitějším faktorem našich dějin, hlavním tvůrcem našeho osudu.“

Josef Pekař, Smysl českých dějin, 1929

Považuji za smysluplné, abychom vznik ÚH pochopili jako příležitost postupně opustit dosavadní logiku tří oddělených pracovišť a jimi garantovaných studijních programů, zejména pak tradiční oddělování českých a světových dějin. Na následujících řádcích ozřejmím hlavní argumenty, jež mě k tomuto postoji a z něj vyrůstajícího programu vedou.

Od zrodu moderní historické vědy se na pražské filozofické fakultě, stejně jako na celé řadě dalších evropských univerzit, pěstovala dualita univerzálních (resp. všeobecných, obecných a později světových) a státních (rakouských), později národních (českých) dějin. V čase formování moderních národů bylo třeba podpořit úsilí o jejich samostatnou existenci (a případně i samostatný stát) konstrukcí svébytných národních dějin. V čase těžko dostupných pramenů ze vzdálenějšího zahraničí i velmi omezeného množství překladů odborné literatury, měly svoji nezastupitelnou úlohu i svébytné syntetizující dějiny obecné. K této tradici překračující staletí pak po roce 1989 na FF UK přibyly v podobě samostatného ústavu i studijního programu hospodářské a sociální dějiny, doplňující na obou dalších ústavech dominantní politické dějiny a dějiny mezinárodních vztahů.

Rozhlížíme-li se dnes, na prahu druhé čtvrtiny 21. století, po krajině historického bádání i historického vzdělávání (jak v ČR, tak v dalších evropských zemích), je třeba si přiznat, že ani dichotomie českých a světových (či obecných) dějin, ani striktní oddělování hospodářských a sociálních dějin nemají být určujícími organizačními principy vědy a výuky.

Národní, resp. zemské dějiny si své místo pochopitelně uchovají, smysl dávají ovšem především jako zrcadlo obecnějších, evropských a světových, vývojových trendů (jak ostatně v diskuzi s T. G. Masarykem upozorňoval již v meziválečném období profesor českých dějin Josef Pekař). Obecné a české se v důsledku postmoderní reflexe dějepisectví, ale i technologických a dalších změn, v historickém poznání natolik prolíná, propojuje a doplňuje, že téměř každý historik či historička působící na FF UK ve svém bádání i v rámci dějepisného vzdělávání kombinuje vhled do klíčových procesů a struktur jednotlivých historických období s poznáním specifik, jimiž se tyto fenomény projevovaly ve zdejším, českém či středoevropském, prostředí. Národní i zemské dějiny je tudíž třeba hlouběji integrovat do historického poznání jako takového, jakkoli jim v řadě ohledů bude nadále poskytován svébytný prostor; na prvním místě v rámci historie zaměřené na vzdělávání. Tam se ovšem národní dějiny stávají spíše předmětem kritické reflexe a otázky, jež jim jsou kladeny, se nutně odlišují od situace, v níž se, před více než sto lety, z dobrých důvodů konstruoval národní historický narativ.

Podobně jsou dnes hospodářské a sociální dějiny do značné míry integrovány do historického poznávání a zčásti pěstovány i mimo Ústav hospodářských a sociálních dějin. Krom toho dávno nejsou jedinou výzvou klasickým politickým dějinám. Kulturní dějiny, environmentální dějiny či gender history si zaslouží podobné místo, jaké (jakožto vyzyvatelům politických dějin) kdysi připadlo právě dějinám sociálním a hospodářským. Všechny tyto perspektivy je třeba pěstovat, nepovažuji ale za rozumné, aby jedna či dvě z nich disponovaly samostatným ústavem a ostatní nikoliv.

Dosavadní rozdělení do tří pracovišť v praxi vedlo k trojkolejnosti v rozhodování o směřování oboru. Jakkoli stávající struktura pracovišť umožňovala každému z nich svébytný, individuální rozvoj, což můžeme vnímat jako výhodu, skutečnost, že se každé pracoviště soustředilo primárně na sebe a své partikulární zájmy, se z hlediska dalšího vývoje ukazovala zároveň jako problematická. Oddělení omezovalo řadu studujících, kteří museli na prahu magisterského studia činit obtížnou volbu na základě neorganického rozdělení tří ústavů. Uzavřenost a sklon k hájení „svého teritoria“ blokovaly promýšlení a realizaci společných výzkumných projektů. Vznikalo-li něco nového, pak značně asymetricky (primárně na jednom z ústavů), tak jako například v případě historie zaměřené na vzdělávání či muzejních studií, které byly ukotveny na Ústavu českých dějin, jakkoli ve skutečnosti reprezentují nově se rozvíjející přístupy se vztahem k dějinám českým i obecným, politickým i kulturním nebo sociálním.

Opuštění logiky tří pracovišť a oddělených studijních programů pochopitelně nemá znamenat rezignaci na kvality, jimiž se jednotlivé ústavy mohly vykázat. Mezi ty řadím především vysokou odbornou kvalitu výuky, tematickou a metodologickou pestrost a individuální přístup ke studujícím.

Budoucí charakter ÚH, výuky historie a historického výzkumu na FF UK

ÚH FF UK se stane největším svého druhu na českých univerzitách, přičemž bude nadále obsluhovat široce rozprostraněné odborně zaměřené i „učitelské“ bakalářské, magisterské i doktorské studijní programy. Šíře záběru i pluralita přístupů se ve výuce i výzkumu realizovaném na půdě ÚH bude vztahovat na historický čas, prostor i teoretická východiska.

České dějiny v globálních souvislostech

Jádro, o jehož studium a předávání dalším generacím tu běží, tvoří historické zápasy, společenské struktury, proměny i kontinuity, které je možné sledovat v prostoru českých zemí a v širším středoevropském regionu. Vazba na tento geografický prostor je dána naší zakotveností v něm, ale i praktickou závislostí historického řemesla na dostupných primárních pramenech (z nichž je dosud stále většina uložena v papírové podobě v archivech či knihovnách). To platí pro akademické pracovníky a v ještě větší míře pro studující, jejichž možnosti pramenného studia mimo region střední Evropy jsou z časového i finančního hlediska omezené. Procesy a struktury studované z velké části ve vazbě na české, resp. středoevropské dějiny, ovšem odrážejí nejen, řečeno s Pekařem, v průběhu věků se měnící bytnost Evropy, ale, zejména pokud jde o dějiny moderní a soudobé, klíčové globální trendy. Jsou konkrétním zrcadlem obecnějších proměn hodnot, organizace společnosti a hospodářského života, nerovností a emancipačních snah, každodenního života i způsobu vládnutí. Z výše popsaného pojetí rozumění dějinám nedává nadále smysl organizovat výuku v magisterském, ale časem ani v bakalářském cyklu na základě duality českých a světových dějin, což koreluje s výše popsaným opuštěním tohoto principu i v rovině organizace pracoviště.

Pluralita perspektiv

Výše popsaný trend je podpořen i rozrůzněním historiografických perspektiv po lingvistickém či postmoderním obratu sedmdesátých let a posílením studia některých podstatných emancipačních zápasů v posledních dvou desetiletích. K politickým, sociálním a hospodářským dějinám přibyly dějiny kulturní, jež se od devadesátých let 20. století odrážejí i ve výuce a bádání na FF UK. V rámci studia strukturálních nerovností a jejich napravování si v posledních letech klíčové místo vydobyla gender history, což dosud nebylo v rámci historie na FF UK dostatečně reflektováno. Úkolem do budoucna je vedle posílení gender history její propojení se studiem dalších strukturálních nerovností mezi jednotlivými sociálními či etnickými skupinami; jinými slovy potřebujeme badatelské centrum a výuku gender history a intersekcionality. O něco úspěšnější bylo na všech třech dosavadních historických ústavech dohánění jistého opomenutí v další, vzhledem k aktuálním globálním výzvám zásadní, perspektivě, kterou tvoří environmentální dějiny. Rozvoj této perspektivy bude v budoucnu možné spojit s dějinami urbánními, pěstovanými systematičtěji v rámci komparativních dějin na ÚSD, ale rozvíjenými badatelsky i historiky a historičkami z obou dalších ústavů. Větší prostor a jistou autonomii by postupně měly dostat historie se zaměřením na vzdělávání, muzejnictví, obecněji pak reflexe fungování historie ve veřejném prostoru, tj. public history (k tomu podrobněji viz níže).

Spolupráce se zahraničními i českými institucemi

Jakkoli se bude jednat o složité hledání nových akcentů a jejich přenášení do výuky, není třeba mít z těchto změn obavy. Inspirací nám může být výuka i badatelský profil historických pracovišť především na excelentních zahraničních univerzitách – zejména na těch, s nimiž spolupracujeme, od mnichovské LMU, Humboldtovy univerzity a Freie Universität v Berlíně či Univerzity v Kostnici až po univerzity v Cambridge či v Oxfordu. Se zmíněnou mnichovskou LMU, patřící v Německu mezi „souhvězdí“ excelentních univerzit, ostatně zahájíme od příštího školního roku společný magisterský studijní program, který zaručí intenzivní výměnu zkušeností a přístupů. V oboru historie jsou důležité i kontakty a spolupráce v rámci našeho středoevropského regionu, s nímž sdílíme společné dějiny; těším se na rozvíjení již existující spolupráce s historickými pracovišti na univerzitách v Bratislavě a Košicích, ve Vídni či v Drážďanech, za podstatné považuji posílení, resp. navázání bližší spolupráce s polskými univerzitami (zejména Varšava, Vratislav, Krakov).

Klíčové bude rovněž rozvíjení výzkumné spolupráce a společné projektové činnosti s dalšími fakultami UK (případně dalšími vysokými školami) a s AV ČR, v první řadě Historickým ústavem, Masarykovým ústavem a Ústavem pro soudobé dějiny. Společné grantové projekty mohou být zásadním přínosem i pro rozšíření počtu míst pro doktorandy a doktorandky, neboť z interních zdrojů jich bude nadále podporován jen omezený počet (k doktorskému studiu viz níže).

Veřejný prostor a třetí role

Důležitou součástí činnosti ÚH bude i komunikace kritického rozumění dějinám do veřejného prostoru. V tomto směru je možné navázat na aktivní působení řady historiků a historiček stávajících historických pracovišť na FF UK. Za všechny jmenujme prof. Michala Stehlíka nebo doc. Jakuba Rákosníka, jejichž podcasty jsou známé v širší veřejnosti nebo činnost doc. Činátla a dr. Sixty jako spoluautorů aplikace HistoryLab hojně používané nejen na středních školách. Historici a historičky budoucího Ústavu historie by měli být motivováni k aktivitám v rámci veřejného prostoru – tak, aby prostřednictvím médií i sociálních sítí zprostředkovávali přitažlivé a zároveň kritické porozumění dějinám, jež bude protipólem leckde šířené černobílé a povrchní redukce či vyloženě zavádějící politizace českých, evropských i světových dějin.

Organizace ústavu

Změna a kontinuita

Nový ÚH FF UK v mém pojetí představuje skutečnou změnu v organizaci studia, ale i obecnějšího vztahování se k minulosti. Proto nelze ani v organizační rovině zůstat u pouhého „překlopení“ stávajících tří ústavů pod jednu střechu. Budu usilovat o komplexní strukturální proměnu, jejíž hlavní část by měla proběhnout již v následujících třech letech.

Transformace ovšem nesmí ohrozit kvalitu výuky. Jednotlivé kroky navíc bude třeba připravovat, aby se s nimi identifikovala většina pracovníků a pracovnic ÚH. Ti by zde měli dostat možnost navázat na svoji dosavadní práci a dále ji rozvíjet. Navíc bude třeba udržet kontinuitu stávajících studijních programů, které budeme realizovat ještě cca 4 až 5 let (1 až 2 roky do akreditace nových programů a posléze 2 až 3 roky „dobíhání“ pro studující, kteří začali studovat ještě dle původních akreditací).

Novou strukturu, která umožní zásadní proměnu, ale i kontinuitu tam, kde to bude nezbytné, si představuji, alespoň pro první léta, jako kombinaci pěti oddělení definovaných primárně chronologicky (s jednou výjimkou) a akademických, resp. badatelských platforem, definovaných primárně určitou perspektivou či tematicky (a procházejících napříč odděleními). Oddělení budou pevně danou organizační jednotkou a jejich vedoucí budou tvořit jádro kolegia ústavu, rozhodujícího o zásadních strukturálních změnách. Platformy budou uskupeními méně formalizovanými, nicméně viditelnými (pro studující i veřejnost), jež budou mít přímý vztah k plánování výuky či ke společným badatelským záměrům.

Ředitel(ka) a kolegium ÚH FF UK

Užší vedení ÚH (jež pracovně nazývám kolegium) tvoří ředitel(ka), zástupce/zástupkyně ředitele či ředitelky, vedoucí jednotlivých oddělení ústavu, tajemník a koordinátor(ka) pro studium. Rozšířené kolegium pak tvoří krom výše jmenovaných ještě předseda/předsedkyně oborové rady a garanti studijních programů zajišťovaných ÚH. Počítá se rovněž s pravidelnou účastí vedoucího Cooperatio History na těch jednáních kolegia, jejichž předmětem bude výzkumná činnost a publikační strategie ÚH. Protože se některé funkce mohou překrývat (např. zástupce/zástupkyně ředitele může být zároveň vedoucí oddělení apod.), nebude počet členů užšího ani rozšířeného kolegia pevně daný.

Ředitel po poradě s kolegiem rozhoduje o většině personálních záležitostí, kolegium rozhoduje o všech klíčových koncepčních a organizačních záležitostech ústavu a rozšířené kolegium zejména o rušení či vypisování studijních programů nebo jejich zásadnějších změnách. Konkrétní aplikace tohoto základního principu bude částečně objasněna dále v této koncepci, zčásti bude muset být doladěna později.

Koordinátor(ka) pro studium bude funkcí klíčovou zejména v transformačním období následujících 3 let. Bude především koordinovat realizaci stávajících a vznik nových akreditací (k tomu viz níže).

Oddělení

Oddělení budou základní organizační jednotkou ÚH. Na základě současného stavu (zejm. pokud jde o počty akademických pracovníků reprezentujících jednotlivé perspektivy a zaměřených na různá historická období) i na základě důkladné debaty, jež na půdě stávajících historických ústavů probíhala v posledních měsících, vyplývá jako proveditelné a účelné rozdělení na čtyři chronologicky členěná oddělení (dějiny evropského středověku, ranná modernita, moderní dějiny, soudobé dějiny) a dále samostatné oddělení historického vzdělávání a historie ve veřejném prostoru. Smysl oddělení je následující:

- zajišťují rozdělení pracovníků ústavu do skupin (po cca pěti až deseti osobách), jež budou schopny vést diskuzi, plnit úkoly a jež budou zpřehledňovat personální obsazení (vč. habilitovaných akademiků a akademiček) zajišťující výuku vztahující se k různým obdobím dějin
- budou mít vztah ke struktuře nově akreditovaných bakalářských a magisterských studijních programů (u odborných programů se počítá s chronologicky vymezenými moduly, oddělení vzdělávání a historie ve veřejném prostoru bude obsluhovat „své“ studijní programy, viz níže)
- vedoucí oddělení budou členy užšího kolegia ústavu a budou tak spolurozhodovat o všech podstatných strukturálních a koncepčních změnách. Existence oddělení tak bude garancí plurality a rozsahu záběru výuky historie na ÚH

Akademické platformy

Tyto základní platformy, zřizované vedením ÚH, budou de facto formou seminářů, tj. skupin vyučujících, které spojuje určitá metodologická perspektiva a kteří spolu nejen badatelsky spolupracují, ale zároveň prostřednictvím společné participace na studijních programech vychovávají své žáky. Oproti tradičním seminářům ovšem tyto platformy nebudou hierarchicky podřízeny jednomu oddělení, nýbrž budou prostupovat napříč všemi nebo alespoň několika odděleními. Oproti oddělením i dřívějším seminářům se zároveň jedná o jednotky flexibilnější, jejichž existence je podmíněna jejich smyslem, v rámci náplně studia i badatelských aktivit akademických pracovníků ÚH. Akademičtí pracovníci budou zpravidla členy jedné akademické platformy, myslitelné jsou nicméně i jiné varianty.

Pro první čtyřleté období existence Ústavu historie budou akademické platformy tematicky zčásti vymezeny v návaznosti na zanikající tři historické ústavy a (jakkoli se s nimi nebudou zcela překrývat), budou organizovat výběrové semináře (tj. de facto integrovat doposud individuálně vedené semináře do větších celků) a budou tak v novém institucionálním rámci reprezentovat prvek kontinuity. To dává smysl nejen z hlediska přetrvání některých důležitých vazeb a forem spolupráce, ale zejména s ohledem na potřebu zajistit stávající a posléze dobíhající bakalářské a magisterské studijní programy, jejichž logika vychází právě z tematického vymezení tří zanikajících ústavů. Z toho důvodu se rýsují následující akademické platformy (1.) pro české a středoevropské dějiny, (2.) pro globální a komparativní dějiny, (3.) pro sociální a hospodářské dějiny, (4.) pro kulturní dějiny a (5.) pro teorii, metodologii a dějiny dějepisectví.

Badatelské platformy

Kromě akademických platforem, jež zřizuje vedení ústavu s ohledem na jejich potřebnost v rámci stávající výuky, budou součástí ústavu rovněž platformy badatelské. Ty budou sloužit primárně podpoře výzkumné spolupráce v rámci ÚH. Návrh na vznik badatelské platformy podává skupina kterýchkoliv (alespoň) tří akademických pracovníků (optimálně vč. jednoho habilitovaného), kteří se zároveň ucházejí o členství v příslušné platformě. Vznik platformy vyžaduje následné schválení ze strany vedení ÚH. Badatelské platformy by se ve svém zaměření neměly překrývat s odděleními ani platformami akademickými. Akademický pracovník HÚ může být členem jedné, ve výjimečných případech dvou badatelských platforem. Počet badatelských platforem bude omezený, s ohledem na výše uvedené podmínky jich pravděpodobně bude max. kolem deseti.

Potřebnými badatelskými platformami, s ohledem na badatelské zaměření stávajících pracovníků i na potřebné rozšíření témat a perspektiv zmiňované v části „*Budoucí charakter ústavu historie FF UK*“, mohou být např. platforma pro gender history a intersekcionalitu, pro environmentální a urbánní dějiny, pro dějiny státnosti a politické dějiny či platforma pro dějiny církve a náboženství.

Studijní programy: současný stav a akreditační výhled

V současnosti jsou na třech historických ústavech akreditovány a vyučovány dva bakalářské odborné studijní programy a jeden studijní program se zaměřením na vzdělávání, na magisterském stupni tři odborné studijní programy a dva programy profesní (učitelství historie a muzejní studia), čerstvě je akreditován (ale zatím nebyl vyučován) program double degree s mnichovskou LMU a dále zde paralelně existují tři doktorské studijní programy. Cílovým stavem je ve střednědobém výhledu (re)akreditovat na bakalářském stupni dva studijní programy (jeden odborný a jeden profesní – učitelský), na magisterském stupni čtyři studijní programy (jeden odborný, DD s LMU a dva profesní – učitelství historie a muzejní studia) a na doktorském stupni jeden společný doktorský program. K časovému výhledu se vrátím níže v části věnované organizaci a načasování jednotlivých kroků, zde upřesním charakter jednotlivých studijních programů, o jejichž sestavení a akreditaci budu usilovat.

Charakter **doktorského studijního programu** do značné míry závisí na externích faktorech; zásadně jej ovlivní zejména radikální snížení počtu přijímaných doktorandů a doktorandek. Budeme-li do budoucna počítat s cca pouhými 3-6 doktorandy či doktorandkami v jednom ročníku, bude jejich výběr vyžadovat značnou míru kooperace a koordinace nově ustanovené oborové rady a jednotlivých složek (oddělení a platforem) ÚH tak, aby se v doktorském studijním programu udržela pluralita (z hlediska studovaných období i perspektiv). Bude podstatnou úlohou výše zmíněných badatelských platforem i jednotlivých zaměstnanců, aby v grantových místech vytvořili pracovní pozice pro doktorandky a doktorandy, což by mohlo alespoň částečně vyvážit omezení počtu interních doktorandů. Pravděpodobná je i tak existence pouze jednoho společného doktorského semináře, doplněná různými formami spolupráce a dialogu s doktorskými programy příbuzných oborů (politologie, sociologie, dějiny umění, archivnictví, archeologie apod.).

Neučitelský magisterský studijní program historie je naopak možné promýšlet na základě poměrně stabilních ukazatelů. Lze (na základě zájmu v posledních letech a dosavadních PPP) počítat s cca šedesáti studujícími v každém ročníku. Vzhledem k tomu dává smysl, aby měl magisterský studijní program dva základní moduly, jež lze pracovně odlišit zaměřením na starší a novější dějiny. Toto dělení předložím jako návrh k diskuzi, dovedu si představit i tři až čtyři moduly. V tuto chvíli se nicméně toto nejjednodušší možné dělení zaměření odborného magisterského

studia jeví jako funkční z důvodu noetických východisek i z hlediska odlišných kompetencí, jež studující zaměřující se na starší nebo naopak moderní či soudobé dějiny potřebují.

Rozdíly mezi oběma zaměřeními spočívají vedle požadovaných jazykových kompetencí zejména v přístupu k historickým pramenům i interakci s (pro každý z obou modulů, resp. historiografické zaměření odlišnými) vědeckými disciplínami mimo samotnou historickou vědu. Zatímco starší dějiny mimo samotné historiografické přístupy výrazně využívají instrumentárium pomocných věd historických, latinských studií nebo i středověké a raně novověké archeologie, jsou pro novější dějiny zásadní přístupy sociologické, politologické nebo nástroje ekonomické vědy. Některé kompetence a spolupráce s některými dalšími obory na fakultě jsou nicméně pochopitelně společné, což se týká například přístupů etnologických (resp. historické antropologie) nebo široce rozprostraněných areálových studií. V zájmu kvality obou modulů bude třeba posílit spolupráci se zmiňovanými a dalšími obory, jež mohou ostatně recipročně profitovat z nabídky ÚH. To považuji za klíčové i v rámci synergie a využívání potenciálu z hlediska fakulty jako celku.

Společnými páteřními předměty obou modulů budou diplomní seminář, academic writing, teorie a metodologie, čtení a rozbor klíčových textů a historiografie spojená (na rozdíl od bc. studia) s teoretičtějším vhledem do způsobů a limitů historizace. Diplomní semináře budou (mají-li být páteří studia) organizovány prostřednictvím akademických platforem tak, aby tvořily skupiny o cca deseti studujících (dosud měl v podstatě každý pedagog svůj seminář navštěvovaný často pouze jedním či dvěma studujícími a fungující v praxi tudíž spíše jako rozšířené konzultační hodiny).

Další povinné předměty budou u každého z modulů odlišné, s ohledem na výše nastíněné rozdíly. Studující specializující se na starší dějiny se budou orientovat na středověké myšlení, církevní dějiny, sociální kontexty středověké i raně novověké Evropy, ale nahlédnou také do problematiky krize absolutistického či stavovského státu, v souvislosti s rodícím se osvícenstvím a protoindustrializací 18. století. Studující moderních a soudobých dějin se budou orientovat primárně na zrod moderního občanství, kořeny a dynamiku kapitalismu a problematiku diktatur 20. století. Dle svého zaměření a metodologických preferencí budou mít studující obou modulů pochopitelně možnost volby (povinně volitelné předměty), aby se individuálně profilovali.

Celkově se dá mnou podporovaná reforma odborného magisterského studia historie shrnout jako cesta k menší zátěži ve formě přímé výuky, prohlubování důrazu na dialogickou výuku metodologických předmětů a diplomních seminářů, ke zdokonalování se v akademickém psaní a k obohacení příbuznými obory na FF UK, tj. zároveň k využití potenciálu, jež naše fakulta nabízí.

Pomyslný třetí vrchol trojúhelníku, vedle obou modulů „odborného“ historického studia pak bude v magisterském stupni tvořit **profesně orientované studium historie-učitelství**. To prochází již v tomto roce reakreditací. Stávající promýšlení nové podoby mgr. studia učitelství historie anticipuje některé trendy, které najdou svůj obraz i v budoucím odborném magisterském programu. Je důležité, že již první návrhy nové podoby učitelského magisterského studia procházejí průběžnou diskuzí v rámci dosavadních pracovišť. Pro případ, že ve výběrovém řízení uspěji, jsem již kolegům signalizoval otevřenost k dialogu o nové podobě učitelských programů, abychom dospěli ke konsenzu a v budoucnu spolu mohly oba programy, učitelský a odborný, dobře interagovat.

V případě odborného magisterského studia se předpokládá významné kreditové ohodnocení intenzivního diplomního semináře i samotného psaní diplomové práce, budou-li to obecná akreditační pravidla umožňovat. Bude záležitostí další diskuze, nakolik tento princip bude pro oba typy studia společný nebo zda se právě důrazem na odborné psaní bude odborný program od programu učitelského odlišovat.

V magisterském stupni předpokládám reakreditaci úspěšného **oboru muzejních studií** (akreditovaný zatím do 2027/28), s výhledem na dalších 10 let. Program klade důraz na praxi, která

je realizována ve spolupráci s Národním muzeem, Památníkem národního písemnictví, Národní galerií, ale také partnerskými ústavy na FF UK jako jsou Ústav dějin umění či Ústav informačních studií a knihovnictví. Základní pilíře programu jsou ve sbírkotvorné činnosti, výstavnictví, edukaci, komunikaci, managementu, projektovém řízení i péči o kulturní dědictví. Důraz je kladen i na problematiku public history. Právě zde se v rámci nové akreditace nabízí možnost tematického rozšíření a větší provázanosti zejména se studiem učitelství historie, případně rozdělení na dva moduly, jeden orientovaný primárně na muzejní studia a druhý právě na historii ve veřejném prostoru (problematika politiky paměti, funkce historie ve vztahu k národní či evropské identitě apod.). Jedná se o zásadní společenská témata, proto stojím o jejich těsnější integraci do studijních programů ÚH.

Nabídku ÚH bude od školního roku 2025/26 doplňovat i nový mezinárodní **magisterský double degree program** „Střední a východní Evropa: dějiny, politika, kultura“, realizovaný s mnichovskou LMU (na straně FF UK ve spolupráci s ÚPOL, ÚDU a ÚČL). Jedná se o exkluzivní česko-německý program pro cca 5 studujících FF UK ročně (celkově maximálně 10 studujících z obou univerzit), který může přispět k mezinárodní prestiži naší fakulty.

Relativně nejvíce času bude k dispozici na dialog o budoucí podobě **bakalářského studia historie**, neboť toto studium je v současné době integrované, tzn. již stávající tři historické ústavy FF UK mají (vedle specifického programu HES, jehož další pokračování je nepravděpodobné) jeden společný odborný bc. program s kapacitou až 100 studujících v ročníku. I v případě bc. studijního programu budu usilovat o poměrně výraznou změnu, která bude spočívat zejména v následujících aspektech:

- oproti současnému programu bude třeba integrovat globální, evropské a české dějiny
- oslabí se role přehledových přednášek, výuka bude místo toho strukturována po velkých tématech starších i moderních a soudobých dějin, nikoli jako přehled vývoje od středověku po současnost
- povinnost navštěvovat přednášky z dějin pravěku a antických dějin bude nahrazena integrací této tematiky do výuky ÚH, ve spolupráci s pedagogy z příslušných ústavů.
- budu usilovat o zvýšené kreditové ohodnocení a větší hodinovou dotaci úvodu do historie, jakožto kurzu, kde se studující seznamují s historickým řemeslem i rolí historiků a historiček v soudobé společnosti a učí se odbornému psaní. Do úvodu do historie bude třeba integrovat soudobou problematiku digitálního světa a zejména umělé inteligence, jejíž reflektované a přiznané využití bude napříště součástí jakékoliv vědecké práce. Bude-li to v souladu s akreditačními pravidly, chci se zasadit o kreditové hodnocení bakalářské práce.

Odborné bakalářské studium, o něž budu usilovat, studující povede ke kritickému myšlení o dějinách a k osvojení si odborného psaní. Zároveň bude nadále kladen důraz na zprostředkování vhledu do různých časových období, od raného středověku až po soudobé dějiny. Smysluplná specializace na starší či modernější dějiny totiž, jak ze zkušenosti víme, probíhá u většiny studujících až v průběhu bc. studia (zejména volbou tématu bakalářské práce), v nemálo případech studující navíc své zaměření revidují ještě v průběhu mgr. studia. Studující bc. programu historie by tak měli být prostřednictvím rozsáhlé četby, odborného výkladu i porozumění různým metodologickým a teoretickým přístupům připraveni na různé podoby dalšího historického studia a měli by být schopni (v porovnání s absolventy nehistorických oborů) nadstandardně „rozumět dějinám“ jako takovým, nikoli jen jejich vybranému úseku.

Podobně jako v případě magisterského studia se i v rámci bakalářského stupně nyní rozbíhá diskuze nad reakreditací historie se zaměřením na vzdělávání, resp. v budoucnu bakalářského studijního programu učitelství historie. Směr, kterým se toto studium ubírá, má některé styčné body s plánovanou modernizací odborného bc. studia (oslabení rozdělení českých a světových dějin, důraz na klíčová globální témata a jejich odraz v českém prostředí), zároveň se již rýsují některé odlišnosti, zejména plánované zrušení povinnosti psát bakalářskou práci u učitelského studia.

Psaní bc. práce by, dle mého, naopak mělo zůstat důležitou součástí odborného bakalářského studia historie, díky níž si studující osvojí klíčové dovednosti, jež k našemu oboru patří.

Veškeré výše představené kroky a trendy je třeba chápat jako vyjádření mého chápání soudobých požadavků na vysokoškolské studium historie a přesvědčení o klíčových znalostech a dovednostech v jednotlivých stupních studia. O těchto záležitostech bude třeba vést intenzivní debatu s akademickými pracovníky ÚH, zejména pak v rámci jeho rozšířeného kolegia, a v případě doktorského studia primárně s jeho budoucí oborovou radou. Řadu navrhovaných kroků bude také třeba sladit se strategií vedení fakulty. Budu v těchto záležitostech usilovat o co nejširší konsensus, protože se bude jednat o zásadní změny, jež výuku historie na FF UK ovlivní na mnoho let, možná i několik desetiletí.

Organizace a načasování jednotlivých kroků

Stávající historické ústavy disponovaly třemi sekretariáty (celkem 2 úvazky pro sekretářky), třemi tajemníky a několika pomocnými vědeckými pracovníky z řad studujících. Jakkoli se integrací pracovišť výhledově sjednotí část agendy, je třeba nepřehlížet, že nově vzniklý ústav historie bude patřit k největším základním jednotkám na fakultě. Se zhruba 40 akademickými pracovníky bude zprvu obsluhovat tři bakalářské, 6 magisterských a 3 doktorské studijní programy, s dohromady několika stovkami studujících. Zároveň se bude nacházet v procesu kompletní reorganizace a bude nově akreditovat studijní programy na všech stupních studia. Domnívám se, že přinejmenším v prvních dvou letech své existence nebude možné redukovat jeho organizační zázemí na pouhý jeden úvazek pro sekretářku a jednoho tajemníka či tajemnici. Rád bych se proto zasadil, aby v tomto náročném období měl ústav k dispozici alespoň 1,5 úvazku na sekretariát. Možností, jak do jisté míry suplovat, v případě takto velkého ústavu potřebnou funkci druhého zástupce/zástupkyně ředitele/ředitelky (jejíž zřízení dosavadní organizační řád fakulty bohužel neumožňuje), je výše avizované zřízení funkce koordinátora/koordinátorky pro studijní záležitosti, je(n)ž bude koordinovat realizaci stávajících studijních programů a zároveň přípravu nových akreditací. Vybudování funkčního sekretariátu a zavedení dobré komunikace mezi vedením ústavu, sekretariátem, tajemníkem/tajemnicí a koordinátorem/koordinátorkou pro studijní záležitosti považuji za naléhavý úkol, který bude třeba řešit bezprostředně po založení nového ústavu.

Sestavování rozvrhu pro ZS 2025/26 bude v kompetenci pracovníků a pracovnic pověřených tímto úkolem ještě stávajícími ústavy. Během zimního semestru 2025/2026 nicméně předpokládám paralelní hledání způsobu, jak efektivně „z jednoho centra“ obsluhovat stávající studijní programy a zároveň otevření dialogu o budoucí podobě doktorského a magisterského studia. Zatímco dynamika integrace doktorského studia a s ní související zřízení jedné společné oborové rady bude záviset spíše na externích faktorech a bude koordinována s vedením fakulty, příprava společného odborného magisterského programu bude z velké části záležitostí dialogu uvnitř nového ústavu. Považuji za realistické, abychom návrh tohoto studijního programu, ve formě malého akreditačního formuláře, předložili během letního semestru 2025/26. V první polovině kalendářního roku 2026 zároveň otevřeme diskuzi o budoucí podobě odborného bakalářského studijního programu historie, u nějž bychom mohli akreditační proces zahájit v ZS 2026/27.

Akademický rok 2025/26 bude zároveň obdobím hledání a vyhodnocování dobrého fungování oddělení a akademických platforem. Bude třeba, aby pokud možno ještě na podzim 2025 vznikla první skupina plánovaných badatelských platforem, které následně měly předkládat návrhy společných grantových žádostí a celkově koordinovat výzkumnou činnost na ÚH.

Závěrečné poznámky

Veškerá organizační pravidla i postup jednotlivých kroků, jak jsou deklarovány v této koncepci budoucí podoby a rozvoje ÚH FF UK, budou po založení ústavu podrobeny další diskuzi. I pokud budou v navržené podobě zavedena, není vyloučeno, že na základě zkušeností z prvního tříletého období i důkladné rozpravy, dojde k jejich výraznějším změnám. Za podstatné každopádně považuji, aby formální pravidla a organizace byly podřízeny smyslu věci, tj. snaze vytvořit stimulující, kultivované a bezpečné prostředí, které bude poskytovat dobré zázemí akademickým pracovníkům i studujícím, které bude podporovat zkvalitňování výuky i produktivní badatelskou spolupráci uvnitř ústavu i navenek, tj. mezi historií příbuznými obory vyučovanými na FF UK.

Aby byl Ústav historie dobrým a bezpečným akademickým domovem, musí ctít základní etická pravidla, vyjádřená mimo jiné v Etickém kodexu Univerzity Karlovy, především zamezit jakýmkoliv formám diskriminace a pěstovat vzájemný respekt mezi zaměstnanci i studujícími.

Podstatnou složkou budování prostředí vzájemného respektu představuje i efektivní způsob předcházení jakýmkoliv formám genderově podmíněného a sexualizovaného násilí, resp., řešení a náprava v případě, že by k formám nátlaku či dokonce násilí docházelo. ÚH bude v těchto otázkách v případě potřeby těsně spolupracovat s příslušnými osobami a institucionálními strukturami zajišťujícími sociální bezpečí na fakultní a případně i univerzitní úrovni.

Bolestí řady oborů na naší fakultě, včetně historie, je disproporční podíl mužů mezi akademickými pracovníky obecně a zejména pak mezi vedoucími a habilitovanými. I nově založený Ústav historie se bude muset potýkat s drtivou převahou mužů mezi habilitovanými, což limituje i možnosti vyrovnaného obsazování vedoucích funkcí. I tak nicméně od počátku jeho existence ustanovím jako pravidlo, že kolegium ústavu nesmí být genderově homogenní. Za optimální považuji, aby ředitel/ředitelka a jeho/její zástupce/zástupkyně tvořili genderově smíšenou dvojici. Z hlediska symbolické komunikace ústavu to pro budoucnost považuji za zásadní. Střednědobým cílem pak bude dosažení vyrovnaného podílu mužů a žen mezi vedoucími pracovníky a pracovnicemi ústavu. V průběhu prvních let existence ústavu bude třeba věnovat zvýšené úsilí naplňování plánu rovnosti příležitostí, k němuž se hlásí Univerzita Karlova. To obnáší především úsilí o podporu rovných příležitostí v případě výběrových řízení, podporu návratu akademických pracovníků a pracovnic po rodičovské dovolené nebo nastavení pracovní kultury vstřícné vůči všem, kdo jsou zodpovědní za péči o děti, stárnoucí rodiče či další rodinné příslušníky.

Svůj dosavadní profesní život jsem, vedle vědeckého poznání a pedagogického nasazení, zasvětil zápasu s různými formami diskriminace a útlaku, jakož i úsilí o emancipaci na mnoha rovinách. Věřím, že podpora plurality a úsilí o rovnost v rovině občanské a umění dialogu mezi různými perspektivami v rovině intelektuální se navzájem podmiňují. Že tedy důstojné zastoupení z hlediska genderu, i rozmanitost z řady dalších hledisek, v akademickém prostředí v posledu posílí důraz na pluralitu různých metodologických přístupů a schopnost porozumět různým formám útlaku v minulosti i současnosti, jakož i emancipačním snahám. Pomůže nám to osvojit si a prohlubovat schopnost vést o těchto klíčových dějinotvorných fenoménech kritický a kultivovaný dialog, k němuž bychom na budoucím Historickém ústavu FF UK měli vést i naše studenty a studentky.

V Praze dne 30. března 2025

Doc. Mgr. et Mgr. Matěj Spurný, PhD.